

Chanoekah

'In overleg met zijn broers en geheel de volksvergadering van Israël bepaalde Juda (de Makkabeeër), dat ze, zolang ze leefden, het feest van de altaarwijding {Chanoekah} jaarlijks acht dagen, te beginnen op de vijftiengste van de maand Kislev, in vreugde en blijdschap zouden vieren.' (1 Makkabeeën 4: 59).

Hier in het kort de instelling van het Chanoekahfeest zoals beschreven in het apocriefe boek Makkabeeën.

Maar waarom is er sprake van een herinwijding van het altaar? Om iets te begrijpen van het conflict dat zich in die tijd afspeelt moeten we even terug in de tijd.

Onder Alexander de Grote (356 BCE – 323 BCE) verspreidt de Griekse cultuur zich over een groot deel van de wereld. Het Hellenisme heeft grote invloed op tal van volken, ook op het Joodse. Na de dood van Alexander wordt zijn rijk verdeeld en na geruime tijd wordt het Joodse rijk een Syrische provincie onder Antiochus Epifanes: 'de als god geopenbaarde'. Maar zijn dienaren noemen hem Antiochus Epimanes: 'de gek'.

Voor de voortdurende oorlogen heeft Antiochus altijd geldgebrek en daarom ontziet hij zich niet om tempels te plunderen, ook die in Jeruzalem. Alles sloop, hij sleept het mee: het gouden altaar, de kandelaar, de vaten, het voorhang met de versieringen. Maar daar blijft het niet bij. Alle onderdanen moeten dezelfde godsdienst aanhangen, ook de Joden. De shabat mag niet meer gehouden worden, jongetjes niet meer besneden. Vrouwen die dat wel hebben gedaan, worden met hun kind opgehangen. Op 15 Kislev komt hij de tempel binnen laat een altaar plaatsen op de plek waar het oude heeft gestaan en plaatst een beeld van Zeus in het heilige der heilige.

Maar zoals zo vaak komt er opstand. Mattatias, een priester uit Jeruzalem, kan dit niet langer aanzien en vlucht met zijn zonen om een opstand te beramen. Nadat Mattatias is gestorven, wordt Juda zijn opvolger. Hij krijgt de bijnaam Hamaccabi. Sommigen zeggen dat dat betekent "hamer", omdat hij er op los sloeg. Juda roept het volk op om op te trekken naar Jeruzalem. Bij aankomst zijn ze ontzet. De tempel ligt er totaal verwaarloosd bij. Het afgods altaar staat er nog, maar de poorten zijn verbrand en er groeit onkruid in de voorhof. Ze maken alles grondig schoon en herstellen het gebouw. Er worden nieuwe heilige vaten gemaakt en schalen voor de offers. Het afgods altaar wordt afgebroken en een nieuw opgericht, ook wordt er weer een lamp geplaatst. Er worden priesters aangesteld en men hoopt de tempeldienst weer in ere te herstellen.

Een legende vertelt het volgende:

De gouden kandelaar brandde op olie, dag en nacht. Hij was het symbool van Gods altijddurende aanwezigheid. Het was de opdracht van de Levieten om olijven olie te maken. Dit proces duurde acht dagen. Olie die geschikt was voor de tempeldienst moest van uitzonderlijke kwaliteit zijn. Deze werd in flesjes gedaan, voorzien van het zegel van de hogepriester. Maar tijdens de verwoesting was alle voorraad verloren gegaan. Tot grote vreugde werd er nog één zo'n flesje ontdekt. Helaas was dat maar genoeg om één dag de kandelaar te laten branden. Tot ieders verbazing raakte de olie niet op en bleef de lamp branden, acht dagen lang, precies lang genoeg om van de olijven olie te maken. Met het ontsteken van de lamp en het brengen van het eerste offer was de tempel opnieuw gewijd

aan de dienst van de Eeuwige. Dit alles gebeurde op de 25ste Kislev, precies drie jaar nadat de tempel op diezelfde datum was geschonden en ontwijd.

Hoe wordt het feest gevierd?

Het feest duurt acht dagen. Volgens sommigen om het wonder te gedenken van het kruikje olie. Op de avond van de 24ste plaatst men een lamp, speciaal voor dit feest gemaakt (de chanoekia), op een duidelijk zichtbare plaats, bijvoorbeeld op de vensterbank. Zijn er meerdere personen in huis, zoals kinderen, heeft ieder zijn eigen chanoekia en zet die neer. Het kenmerk van deze lamp of kandelaar is dat hij acht armen heeft, ieder met een eigen oliereservoir. Bovendien is er een extra arm of reservoir aan toegevoegd. Deze dient om de andere aan te steken. Op de eerste dag brandt men slechts één kaars, de tweede dag twee enz. Voor een licht wordt aangestoken zegt men enkele zegenspreuken. Dit gebeurt thuis of in de synagoge. Alleen op shabat is er een werkverbod. Wel is het voor vrouwen gebruikelijk om niet te werken wanneer de lampen branden, als herinnering aan wat de vrouwen door Antiochus werd aangedaan. Ook worden er kleine geschenken uitgedeeld en alle mogelijke spelletjes gedaan. Zo heeft men een kleine tol, een 'dreidel', die op alle vier de zijden een hebreeuwse letter heeft staan: n.g.h.s. (nes gadol haja sham: een groot wonder gebeurde daar). Dit zegt men buiten Israël. In het land zelf zegt men: n.g.h.p. : een groot wonder gebeurde hier. Men draait de tol en wanneer hij valt krijgt men een opdracht verbonden aan de voorliggende letter.

Bij alle joods feesten horen bepaalde gerechten. Met Chanoeka eet men gerechten die met olie bereid zijn, zoals de *soefganiot*, een soort oliebol, gevuld met jam, of *latkes* geraspte aardappel met uien, meel en ui, gebakken in olie. Dit alles als herinnering aan de belangrijke rol die de olie bij de inwijding speelde.

Bron G. Blok